

УДК 343.98:343.359

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.3>

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ВНАСЛІДОК УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ: ЕЛЕМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Божик В.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
Державний податковий університет*

ORCID: 0000-0003-3162-0125

Божик В.І. Криміналістична характеристика легалізації майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків: елементи та механізм злочинної діяльності.

У статті на підставі узагальнення практики діяльності правоохоронних органів охарактеризовано зміст і зв'язки елементів криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків (предмета злочинного посягання; способу підготовки, учинення та приховування злочинів; слідової картини; відомостей про осіб, які вчинили злочини, злочинні групи), важливе місце в якій посідають взаємозв'язки слідової картини й способу вчинення злочинів, оскільки характер та їх локалізація безпосередньо визначаються діями винуватих осіб, які обирають вчинені злочинні дії (ухилення від сплати податків) для вчинення нових, залишаючи криміналістично значущі відображення в документах, дослідження яких має найвагоміше значення для встановлення ознак події злочину та причетних до нього осіб;

Висвітлено механізм легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків (звільнення – перерахування – розподіл – маскування – інтеграція грошової маси у вигляді несплачених податків), у межах якого окреслено зміст способів учинення злочинів, а також технологій злочинної діяльності, що застосовують на етапах підготовки, вчинення та приховування. Обґрунтовано положення, що характеризують використання офшорних юрисдикцій як найпоширенішого способу відмивання майна на завершальній фазі організованої злочинної діяльності, що пов'язана з ухиленням від оподаткування та приховуванням його слідів, а також найтипівші схеми ухилення від сплати податків, зокрема: офшорні схеми, фіктивне підприємництво («конвертаційні центри»), формування схемного податкового кредиту, порушення митних правил і контрабанда, контрафакт, виведення прибутку через псевдопідприємництво фізичних осіб, фізична особа – підприємець замість найму, заниження оборотів.

Ключові слова: економічна злочинність, господарська діяльність, податки, ухилення, легалізація, відмивання, майно, криміналістична характеристика.

Bozhyk V.I. Forensic characteristics of property laundering resulting from tax evasion: structural elements and mechanisms of criminal activity.

The article, based on the generalization of law enforcement practice, characterizes the content and interrelations of the elements of the forensic characteristics of the legalization (laundering) of property obtained as a result of tax evasion. These elements include the object of criminal encroachment; methods of preparation, commission, and concealment of crimes; the trace pattern; and information about the offenders and criminal groups. Particular emphasis is placed on the interrelation between the trace pattern and the methods of committing crimes, since the nature and localization of traces are directly determined by the actions of the perpetrators who use previously committed criminal acts (tax evasion) as a basis for committing new offences. As a result, they leave forensically significant traces in documents, the examination of which is of primary importance for establishing the elements of the criminal event and identifying the persons involved.

The article also examines the mechanism of legalization (laundering) of property obtained through tax evasion (extraction – transfer – distribution – concealment – integration of financial assets in the form of unpaid taxes). Within this framework, the content of the methods of committing crimes as well as

the technologies of criminal activity applied at the stages of preparation, commission, and concealment are outlined. The study substantiates provisions regarding the use of offshore jurisdictions as the most common method of laundering property at the final stage of organized criminal activity associated with tax evasion and the concealment of its traces. It also identifies the most typical tax evasion schemes, including offshore schemes, fictitious entrepreneurship ("conversion centers"), the creation of artificial tax credits, violations of customs regulations and smuggling, counterfeiting, profit withdrawal through pseudo-entrepreneurial activities of individuals, the use of individual entrepreneurs instead of formal employment, and the understatement of turnover.

Key words: economic crime, economic activity, taxes, evasion, legalization, laundering, property, forensic characteristics.

Постановка проблеми. Нестабільність макроекономічної ситуації в Україні, кризові явища в економіці та поширення тіньового сектору сприяють зростанню економічної злочинності, зокрема ухилення від сплати податків і подальшої легалізації (відмивання) незаконно отриманих доходів. Використання складних фінансових схем, офшорних юрисдикцій, фіктивних суб'єктів господарювання та інших механізмів приховування незаконного походження коштів створює значні загрози економічній безпеці держави. У цих умовах особливої актуальності набуває дослідження криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків, що має важливе значення для формування ефективних методичних рекомендацій щодо виявлення та розслідування відповідних кримінальних правопорушень.

Стан опрацювання проблеми. Окремі аспекти розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, зокрема пов'язаних з ухиленням від сплати податків та легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом, досліджувалися у працях таких українських учених як Л.І. Аркуші, О.П. Буцана, М.Г. Бушинської, А.Ф. Волобуєва, Н.М. Внуквої, І.М. Горбаньова, О.В. Курмана, С.В. Князева, В. В. Корольчука, В.В. Лисенка, Г.А. Магусовського, С.І. Ніколаюка, В.М. Поповича, І.М. Попової, Д.Ю. Стригуна, О.О. Сухачова, О.С. Тарасенка, О.В. Тихонової, С.С. Чернявського, Г.М. Чернишова та інших. Разом із тим сучасні тенденції розвитку економічної злочинності, ускладнення фінансових схем ухилення від оподаткування, використання транскордонних фінансових операцій і новітніх технологій легалізації незаконно отриманих доходів потребують подальшого наукового осмислення криміналістичних аспектів таких правопорушень. Зокрема, актуальним є дослідження елементів криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків, та встановлення взаємозв'язків між ними для вдосконалення методики їх виявлення і розслідування.

Метою статті є дослідження криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків, визначення змісту її основних елементів та встановлення взаємозв'язків між ними з метою формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення методики розслідування відповідних кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу. Нестабільність макроекономічної ситуації в Україні, періодичні кризові стани в економіці спричиняють формування та активізацію тіньового сектору. Суттєво збільшилася його фіктивна складова, спрямована на виведення глобальних фінансових ресурсів з легального сектору економіки злочинним шляхом, конвертацію мільярдних прибутків на користь легальних і фіктивних суб'єктів господарської діяльності, відтік капіталу за межі країни. Значні масштаби криміналізації та корумпованості економічних відносин становлять загрозу національним інтересам і національній безпеці країни.

Такі загрози впливають на характер злочинності у сфері господарської діяльності – змінюється її структура, механізми та способи вчинення. Особливо гостро це питання відчувається в умовах тривалого реформування правоохоронної сфери, декриміналізації господарського сектору економіки, повномасштабного військового вторгнення й розширення меж тимчасово окупованих територій України. Ускладнює ситуацію також застарілість наукових основ комплексної методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, взаємодії між інституціями сектору безпеки, запобігання виявам корупції, недосконалість законодавчої бази та відомчих (міжвідомчих) правових документів, зокрема з обмеженим доступом.

Податки, збори (обов'язкові платежі) є найважливішим інструментом держави, що гарантує існування соціуму, а тому від ефективності законодавчих і нормативних актів, які забезпечують правову регламентацію використання цього інструменту, залежить подальший розвиток економі-

ки України. Проблема легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків, набула особливої значущості для України протягом останніх років, оскільки пов'язана з наявністю офшорних зон, витонченими схемами ухилення, що носить руйнівний вплив як на розвиток національної економіки, податкової системи, так і на реалізацію міжнародних взаємовідносин [1, с. 165].

Грунтовне дослідження криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, унаслідок ухилення від сплати податків, з огляду на актуальну слідчу, експертну та судову практику, дає змогу в режимі реального часу проаналізувати стан й оперативну обстановку щодо кількісного та якісного рівня злочинності за низкою показників, на підставі отриманих даних сформулювати наукові засади комплексної криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень. Криміналістичні рекомендації є важливим інструментарієм слідчого, інших компетентних суб'єктів, що залучені до кримінального провадження, – своєрідним алгоритмом дій у типових слідчих ситуаціях [2, с. 570].

Криміналістична характеристика злочинів, зазначає В.В. Лисенко, є центральним структурним елементом криміналістичної методики розслідування злочинів, довкола якого об'єднуються всі інші структурні елементи. Криміналістичну характеристику не виокремлюють безпосередньо з предмета дослідження. Вона є певною абстракцією. Інформаційна модель злочину формується на підставі узагальнення окремих відомостей, за допомогою яких можливо ефективно виявити та розслідувати злочини. Криміналістична характеристика – це прогноз визначення найефективніших засобів виявлення (розкриття) та розслідування злочинів [3, с. 321].

На переконання В.А. Журавля, з огляду на складну, дуалістичну правову сутність легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а саме предикат-легалізації, до структури його криміналістичної характеристики належать такі елементи: предмет злочинного посягання; джерело походження злочинних доходів, тобто відомості про предикатний злочин, який передує легалізації; способи (злочинні схеми) приготування, здійснення та приховування легалізації; особа, яка здійснює легалізацію; сфера, місце, час й обстановка легалізації злочинних доходів; типові сліди як наслідки здійснення легалізації [4, с. 52].

На нашу думку, окреслена вище модель дає змогу працівникам правоохоронних органів встановити всі обставини вчинення протиправних дій з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, виявити особу злочинця та його співучасників, належно задокументувати злочин, як наслідок – притягти винну особу до відповідальності.

Предмет злочинів у сфері економіки, стверджує А.Ф. Волобуєв, визначає не лише багаторазове зростання рівня матеріальної шкоди від таких злочинів, а й обумовлює їх підвищену організованість, специфічні способи підготовки, вчинення та приховання, їх сліди, а також форми і засоби протидії правоохоронним органам. Ці чинники ускладнюють розслідування розкрадань, вчинених із використанням фінансово-господарських механізмів, порівняно зі «звичайними» таємними чи відкритими формами заволодіння чужим майном [5].

Специфіка предмета розкрадань у сфері економічної діяльності пов'язана зі способом й обстановкою їх вчинення, особою злочинця та іншими елементами механізму злочину, що відображається в криміналістичних характеристиках окремих їх видів (груп). Кількісні та якісні ознаки предмета розкрадань позначаються на обранні способу його підготовки, вчинення та приховання. Водночас предмет злочину вказує на певні ознаки особи злочинця, можливі його сліди. Саме ці властивості предмета мають принципово важливе значення для окремих методик розслідування.

Предметом розкрадань є майно (матеріальні цінності, грошові кошти), що належить на праві власності фізичній чи юридичній особі. Окремі види майна є формами існування вартості, що відрізняються за цільовим призначенням [6, с. 28]. Безготівкові грошові кошти є специфічним предметом розкрадань, оскільки вони є записами грошових сум на рахунках у банках.

Заслужують на увагу висновки, яких дійшла Л.І. Аркуша, а саме що предметом злочину, передбаченого ст. 209 КК України, є лише такі доходи, які обов'язково отримані у власність (безпосередньо чи опосередковано). З огляду на викладене, на думку вченої, не можуть бути предметом легалізації (відмивання) доходів кредитні кошти й інше майно, які хоч і незаконно отримані, проте через наявну угоду (договір) особа, що їх отримала, не набуває права власності на них, а одержує їх у користування на певний термін. Тому доцільно було б доповнити перелік статей, які не можуть бути предикатними, ст. 222 КК України (шахрайство з фінансовими ресурсами) [7, с. 54].

Предметом злочинного посягання під час вчинення злочину з легалізації майна, одержаного

внаслідок ухилення від сплати податків, є майно (кошти у вигляді бюджетного відшкодування податку на додану вартість (ПДВ)). Дії посадових осіб приватних підприємств, спрямовані на незаконне заволодіння майном (зокрема бюджетне відшкодування ПДВ), необхідно кваліфікувати за відповідною частиною ст. 212 та 212-1 Кримінального кодексу (КК) України, що може надалі бути предикатним злочином для кваліфікації за ст. 209 КК України дій осіб, спрямованих на надання правомірному вигляду володінню, користуванню та розпорядженню таким майном [8].

Механізм легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, відображає сукупність дій (операцій) з підготовки, вчинення та приховування злочину в його динаміці та зв'язках з умовами навколишнього середовища.

У криміналістичній літературі описано понад п'ятдесят способів учинення податкових злочинів. Проте вони недостатньо систематизовані за видами податків, суб'єктами оподаткування та іншими важливими підставами. Спосіб вчинення злочину, передбачений ст. 212 КК України, є сукупністю (системою) дій платників податків (юридичних чи фізичних осіб), спрямованих на порушення вимог податкового законодавства з метою зниження об'єктів оподаткування та загальном податкових платежів до бюджетів і державних цільових фондів [9, с. 18].

На основі аналізу слідчої і судової практики О.С. Задорожний пропонує розгорнуту класифікацію способів учинення податкових злочинів відповідно до особливостей механізму злочинної діяльності, яку можна розглядати як напрям формування методик їх розслідування [10, с. 24–46].

Способи вчинення податкових злочинів мають деякі спільні ознаки, важливі в криміналістичному аспекті:

по-перше, вони зумовлені чинним законодавством, що регулює механізм і порядок сплати податків (зміна порядку й умов сплати певного податку одразу ж позначається на обранні способу вчинення злочинів у цій сфері);

по-друге, способи вчинення податкових злочинів пов'язані з підзаконними актами, що регулюють порядок обліку економічних показників, правила ведення господарських операцій, обігу товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ) тощо;

по-третє, основою способів учинення податкових злочинів є економічна сутність, властива певному виду податку.

З огляду на окреслені ознаки, можна виокремити кілька груп податків, які визначають спосіб злочинних дій: податки «у межах» собівартості (способи зниження собівартості); податки «поза» собівартістю (способи зниження різниці, що підлягає сплаті до бюджету); податки «понад» собівартістю (способи зниження податкової ставки чи бази оподаткування) [11, с. 46].

Найпоширенішими є механізми ухилення від сплати податків, пов'язані з проведенням сумнівних експортних операцій [12]. Змістом злочинних дій у таких випадках можуть бути: фіктивний експорт; використання давальницької сировини; експорт продукції з подальшим контрабандним поверненням її на митну територію України; оформлення раніше експортованого товару як повернутого на територію України за рекламаціями; вивезення за межі митного кордону України порожньої тари (води замість спирту); завищення даних у первинних документах (у вантажній митній декларації, накладній, сертифікаті відповідності тощо) [3, с. 290–291].

Основними способами легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків, є: фінансові операції з переказу коштів за кордон («офшорні зони»); незаконна конвертація грошових коштів з використанням фіктивних підприємств (етапи конвертації: незаконні доходи розміщують у певні фінансові інструменти; здійснюють їх від'єднання від джерел походження шляхом використання різних схем фінансових операцій, спрямованих на маскування сліду цих доходів; надають вигляду законності злочинно одержаним доходам); відмивання коштів через здійснення фінансових операцій з цінними паперами; придбання ТМЦ у «транзитних» і «фіктивних» підприємств за значно завищеними цінами з подальшим їх експортом за кордон; проведення експорту ТМЦ за штучно завищеними цінами з використанням у ланцюгу офіційного виробника; використання підконтрольних фірм-нерезидентів.

Питання механізму утворення слідів, класифікації джерел доказової інформації стосовно податкових злочинів висвітлено в криміналістичній літературі [10, с. 68–69; 13, с. 139–140].

Перелік об'єктів, які зберігають інформацію про подію злочину, пов'язаного з легалізацією (відмиванням) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків, умовно містить шість груп:

- 1) документи (податкового й бухгалтерського обліку, господарські, реєстраційні тощо);
- 2) предмети (печатки, штампи, зразки бланків тощо);

- 3) приміщення (складські, офісні, житлові тощо);
- 4) гроші (готівкові й безготівкові, зокрема електронні банківські розрахунки);
- 5) електронні носії інформації (системні блоки комп'ютерів, жорсткі та гнучкі магнітні диски, лазерні диски тощо);
- 6) пам'ять людей (ідеальні сліди).

Реальні процеси на етапі легалізації злочинних доходів здійснюють переважно за такими стадіями: розміщення, розшарування та інтеграція. Водночас межі між ними достатньо умовні, оскільки процес відмивання здебільшого залежить від конкретної ситуації.

Особу злочинця як елемент криміналістичної характеристики вивчають майже всі вчені-криміналісти. Однак питання про ознаки та властивості особи злочинця, які потрібно досліджувати в межах криміналістичної характеристики, залишається відкритим. Криміналістичним вивченням особи слід вважати встановлення криміналістично значущої інформації про особу злочинця, жертву злочинного посягання й інших учасників процесу розслідування [14, с. 28; 15, с. 41–42].

У кримінальних провадженнях вивчення особи обвинуваченого є важливим насамперед для вирішення таких питань: можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності; звільнення особи від кримінальної відповідальності й покарання у зв'язку із втратою особою суспільної небезпечності; звільнення особи від кримінальної відповідальності з переданням на поруки; кваліфікація діяння; обставини, що впливають на покарання; вид і розмір покарання, найдоцільнішого для виправлення та перевиховання особи, яка вчинила злочин; вид установи, де особа повинна відбувати покарання; найефективніші методи роботи щодо виправлення засудженої особи; застосування запобіжного заходу; момент допуску захисника до участі у справі; причини й умови, що сприяли вчиненню злочину; питання, що виникають у суді другої інстанції та інших вищих судах [16, с. 108]. Саме тому в процесі розслідування особу підозрюваного слід вивчати як комплексне явище.

У цьому контексті В. В. Лисенко зазначає, що відомості, які характеризують особу злочинця, мають важливе значення, оскільки сприяють: висуванню версій про особу, яка вчинила злочин; формуванню уявної моделі злочинця для визначення шляхів його пошуку; плануванню розслідування; вибору тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій; з'ясуванню ролі підозрюваного в учиненні злочину; досягненню необхідного психологічного контакту з підозрюваним; встановленню мотивів і мети учинення злочину; вибору відповідного запобіжного заходу; прогнозуванню поведінки злочинця на різних етапах досудового розслідування та під час розгляду кримінального провадження в суді; удосконаленню тактики й методики розслідування; встановленню причин та умов, що сприяють учиненню злочину [3, с. 68].

Результати узагальнення анкетних даних, вивчення кримінальних проваджень засвідчують, що із загальної кількості осіб, яких притягнуто до відповідальності, 79 % – особи чоловічої статі, жінок значно менше, однак 65 % – працівники банківських установ, фіктивних фірм (юридичних осіб, які мають ознаки фіктивності); 81 % мали вищу освіту (економічну – 61 %; технічну – 36 %; юридичну – 3 %). Керівники суб'єктів підприємницької діяльності – 81 % (директори – 56 %; головні бухгалтери – 30 %; засновники та власники – 14 %); інші посадові особи – 11 %; технічні працівники (економісти, операціоністи) – 4 %; колишні працівники – 4 %. Найчастіше у змову зі злочинцями вступають керівники банку (72 %); керівники та службові особи відділів обслуговування клієнтів (59 %); економісти (18 %); колишні банківські працівники (13 %).

Більшість злочинів учинено в складі злочинних груп (63 % вивчених кримінальних проваджень). Структура груп, розподіл ролей та функції організаторів залежать від способу вчинення злочину і сфери легалізації. Майже у 80 % випадків ініціатива вчинити злочин виходила від керівників суб'єктів господарювання. Кількість членів таких злочинних груп залежить від потреби в розподілі ролей з огляду на технологію конкретної злочинної діяльності. Формування таких груп здійснюють переважно з ініціативи організаторів (68 %). У 22 % випадків у злочинних схемах брали участь підставні особи як номінальні власники суб'єктів господарювання, секретарі й менеджери по роботі з клієнтами, які не були обізнані з планами організаторів, проте за разову винагороду (преміювання) або під приводом прийняття на роботу надавали відповідні послуги.

Таким чином, основним структурним елементом інформаційно-пізнавальної моделі будь-якої криміналістичної методики, серцевиною її ретроспективного рівня є криміналістична характеристика кримінального правопорушення. Визначення поняття криміналістичної характеристики відіграє важливу роль у науці, а розроблення понятійного апарату – принциповим і важливим

питанням. Зазначене зумовлено різними факторами, зокрема: перспективою побудови сталих кореляційних зв'язків між її елементами, можливістю висувати певні версії за їх допомогою під час досудового розслідування, планувати проведення різних процесуальних і заходів забезпечення кримінального провадження тощо.

Для розроблення методики розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, необхідне формування відповідної криміналістичної характеристики, яка є системою узагальнених за результатами емпіричного дослідження відомостей про різні важливі з криміналістичної позиції ознаки (елементи) аналізованих діянь, до якої належать: предмет злочинного посягання; способи вчинення; типова обстановка – «слідова картина»; особа злочинця.

Предметом злочинного посягання під час вчинення злочину з легалізації майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків, є майно. Механізмом легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків є звільнення – перерахування – розподіл – маскування – інтеграція грошової маси у вигляді несплачених податків. Використання офшорних юрисдикцій є найпоширенішим способом відмивання майна на завершальній фазі організованої злочинної діяльності, що пов'язана з ухиленням від оподаткування та приховуванням його слідів у 87 % кримінальних проваджень за схемою: офшор, фіктивне підприємництво («конвертаційні центри»), формування схемного податкового кредиту, порушення митних правил і контрабанда, контрафакт, виведення прибутку через псевдопідприємництво фізичних осіб, фізична особа, зниження оборотів.

Об'єктами, що зберігають інформацію про такі злочинні схеми є документи (податкового й бухгалтерського обліку, господарські, реєстраційні тощо); предмети (печатки, штампи, зразки бланків тощо); приміщення (складські, офісні, житлові тощо); гроші (готівкові й безготівкові, зокрема електронні банківські розрахунки); електронні носії інформації (системні блоки комп'ютерів, жорсткі та гнучкі магнітні диски, лазерні диски тощо); пам'ять людей (ідеальні сліди).

Висновок. Отже, легалізація (відмивання) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків, є складним багатоетапним кримінальним правопорушенням, що становить суттєву загрозу економічній безпеці держави та стабільності фінансової системи. Ефективне розслідування таких діянь потребує ґрунтовного дослідження їх криміналістичної характеристики як системи взаємопов'язаних елементів.

До основних елементів криміналістичної характеристики належать предмет злочинного посягання, способи вчинення та приховування злочину, типова слідова картина та відомості про особу злочинця. Встановлення взаємозв'язків між цими елементами дає змогу формувати слідчі версії, визначати напрями пошуку доказової інформації та підвищувати ефективність розслідування.

Таким чином, узагальнення криміналістично значущих ознак легалізації майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків, створює наукову основу для вдосконалення методики розслідування відповідних кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Клименко О.В. Особливості формування методики розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 2 (36). С. 165–168. URL: https://lsej.org.ua/2_2022/36.pdf.
2. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Самодін та ін.; за заг. ред. В.В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. 752 с.
3. Лисенко В.В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції: теорія та практика: монографія. К.: Логос, 2004. 324 с.
4. Журавель В.А. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : наук.-практ. посіб. Х., 2005. 312 с.
5. Волобуєв А.Ф. Предмет розкрадання майна у сфері підприємництва як елемент криміналістичної характеристики злочинів даного виду. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 1998. Вип. 3. С. 39–43.
6. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : метод. реком. / С.С. Чернявський, О.Є. Користін, В.А. Некрасов та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.

7. Аркуша Л.І. Легалізація (відмивання доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності): характеристика, виявлення, розслідування: монографія. Одеса: Юридична література, 2010. 376 с.
8. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
9. Протидія економічній злочинності / Орлов П.І., Волобуєв А.Ф., Осика І.М. та ін. Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 568 с.
10. Задорожний О.С. Криміналістична характеристика ухилень від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів та основні положення їх розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 2005. 212 с.
11. Воробей О.В. Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з діяльністю конвертаційних центрів: дис...канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 249 с.
12. Корнякова Т.В. Податок на додану вартість: актуальні питання. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2004. № 9. С. 9–17.
13. Користін О.Є., Чернявський С.С. Протидія відмиванню коштів в Україні: правові та організаційні засади правоохоронної діяльності: навч. посіб. / за ред. О.М. Джужі. К.: КНТ, 2009. 612 с.
14. Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.
15. Торопчин С.О. Розслідування легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2021. 230 с.
16. Халін О.В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 244 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.12.2025

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації: 5.03.2026

© Божик В.І., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії СС ВУ 4.0